

УДК 351/354.378.4

DOI: <https://doi.org/>

Головчак Марія Ігорівна

аспірантка

Національного університету «Львівська політехніка»

ORCID: 0000-0002-9890-6948

e-mail: mariia.i.holovchak@lpnu.ua

Дуб Наталія Євстахіївна

кандидат наук з державного управління,

декан КЗВО ЛОР «Львівська медична академія імені Андрея Крупинського»

ORCID: 0000-0001-6193-9407

e-mail: oak_an@ukr.net

ДУАЛЬНА ОСВІТА ПРИ ПІДГОТОВЦІ МЕДИЧНИХ СЕСТЕР: МІЖНАРОДНА ПРАКТИКА І ПЕРСПЕКТИВИ РЕАЛІЗАЦІЇ В УКРАЇНІ

Розкрито особливості дуальної форми навчання. Охарактеризовано роль дуальної системи освіти в підвищенні якості медсестринської освіти. Проаналізовано міжнародний досвід впровадження дуальної освіти при підготовці медичних сестер та виокремлено основні проблеми щодо його ефективної реалізації в Україні. Висвітлено етапи дуальної форми навчання медсестер. Запропоновано розробити програму експерименту із запровадження дуальної освіти у вітчизняну програму підготовки медичних сестер/братів та дослідити вплив дуальної освіти на компетентності медсестер.

Ключові слова: освіта; дуальна освіта; практична підготовка; медсестринство.

Постановка проблеми. Відсутність професійної практики під час навчання була визначена як одна з основних проблем у вищій та безперервній освіті медсестер, про що свідчать численні опитування студентів та викладачів медсестринських закладів вищої освіти, практикуючих медсестер, роботодавців та інших стейкхолдерів. Досить часто випускники медсестринських коледжів, інститутів та академій приходять на роботу, не володіючи практичними навичками та вміннями. Зрештою, навчальна програма для медсестер зосереджена здебільшого на викладанні у абстрактній манері. Від 24 лютого 2022 року, у зв'язку з повномасштабним вторгненням РФ на територію України, здобувачі медсестринської освіти фактично позбавлені можливості працювати біля ліжка пацієнта, відпрацьовувати практичні навички в реальному середовищі. Невідповідність змісту освіти та

освітньої парадигми в Україні останнім світовим тенденціям у сестринській справі й потребам системи охорони здоров'я викликає занепокоєння, яке потрібно вирішити.

Для розвитку медсестринської освіти доцільно залучати роботодавців до формування змісту та структури освітнього процесу, розробки, рецензування освітніх програм, оцінки якості теоретичної та практичної підготовки майбутніх фахівців медсестринства.

Реакцією на поставлені виклики може стати запровадження системи підготовки медсестринських кадрів, яка би характеризувалася тісною взаємодією між освітніми закладами та практичним медсестринством – системи дуальної освіти, при якій обидві сторони були би рівноправними учасниками освітнього процесу, здійснювали контроль за його результатами [4].

Відповідно мета пропонованої статті визначається як обґрунтування можливостей використання системи дуальної освіти при підготовці сестер/братів медичних в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій із проблематики статті свідчить про інтерес багатьох науковців в Україні до дослідження системи дуальної освіти, в тому числі і медсестринської.

У роботі Г. Г. Олеськової виокремлено, що в Україні відсутній окремий закон для регулювання фахової підготовки як сестринського персоналу, так й інших працівників сфери охорони здоров'я України. Аналіз інституційно-управлінського компонента свідчить про наявність вищих шкіл і закладів вищої освіти для фахової підготовки сестринського персоналу в Німеччині та Україні. Однак в Німеччині він є набагато ширшим і полягає як в наявності різноманітної кількості федеральних і земельних органів управління в сфері медичної освіти, так і в кількості навчальних закладів та закладів охорони здоров'я, включно з університетськими клініками, центрами здоров'я, геріатричними пансіонатами, реабілітаційними клініками [14]. Особливий інтерес становлять перспективи розвитку в Україні академічної освіти сестринського персоналу та можливість застосування німецького досвіду [13].

Дослідниця М. А. Ажажа у своїй праці розкрила сутність понять «дуальна освіта», «освітньо-професійне середовище»; висвітлила управлінський та педагогічний аспекти дуальної освіти в контексті модернізації освітньої галузі; визначено основні принципи дуальної освіти та чинники її впровадження у професійну підготовку майбутніх фахівців у закладах вищої освіти України [1].

Я. О. Довгенко, Л. І. Яременко, Ю. В. Яременко дослідили теоретичні особливості методичних аспектів управління інноваційними процесами; розкрили особливості дуальної форми навчання, досвід

Німеччини та вітчизняні тенденції впровадження дуального навчання; проаналізували особливості та тенденції впровадження дуальної освіти в Україні, визначили переваги та ризики [2].

У праці О. Л. Кравченко дуальна освіта розглядається як одна з ефективних форм організації освітнього процесу, що інтегрує теоретичне й практичне навчання та здійснюється за безпосередньої участі працедавців і найбільш досвідчених фахівців з підприємств. Відзначено, що дуальна форма здобуття освіти забезпечує безперервність та послідовність етапів навчання, гнучкість та варіативність змісту освітніх технологій, адаптивність й соціалізацію здобувачів освіти до мінливих умов виробничого середовища [8]. Л. В. Марценюк, О. В. Груздев проаналізували моделі організації системи дуальної освіти в провідних країнах світу. Визначили, що саме дуальна форма може стати вирішенням проблем сьогодення у взаємовідносинах між навчальним закладом, здобувачем освіти та роботодавцем [9].

Попри значну кількість наукових праць, у яких висвітлено різні проблемні аспекти дуальної системи освіти, недостатньо уваги приділялося дослідженню дуальної освіти при підготовці медичних сестер.

Виклад основного матеріалу. У Законі України «Про освіту» передбачено, що особа має право здобути освіту в різних формах або поєднуючи їх, та визначено такі основні форми здобуття освіти: інституційна (очна (денна, вечірня), заочна, дистанційна, мережева); індивідуальна (екстернатна, сімейна (домашня), педагогічний патронаж, на робочому місці (на виробництві); дуальна [6].

Стаття 49 Закону України «Про вищу освіту» трактує дуальну освіту, як спосіб здобуття освіти здобувачами денної форми, що передбачає навчання на робочому місці на підприємствах, в установах та організаціях для набуття певної кваліфікації обсягом від 25 % до 60 % загального обсягу освітньої програми на основі договору. Закон дозволяє навчання на робочому місці та виконання посадових обов'язків відповідно до трудового договору [5].

Серед форм здобуття фахової передвищої освіти у Законі України «Про фахову передвищу освіту» названа і дуальна форма. У Статті 50 пункті 7 цього Закону сказано, що практична підготовка здобувачів фахової передвищої освіти за дуальною формою здобуття освіти, на робочому місці (на виробництві) може здійснюватися з урахуванням особливостей цих форм здобуття освіти [7].

Дуальна система передбачає злагоджену взаємодію освітньої та виробничої сфер для підготовки висококваліфікованих кадрів певного профілю в рамках організаційно-відмінних форм навчання. Початок розвитку цієї системи пов'язують з 60-ма роками минулого століття у

Федеративній республіці Німеччина (ФРН). Пізніше цю систему перейняли Канада, Австрія, Швейцарія та інші країни. Основою дуальної форми навчання у ФРН є такі нормативні акти: Конституція, Закон про професійну освіту, Закон про охорону праці неповнолітніх, Положення про промисли, Закон про тарифні угоди, Закон про тимчасове регулювання права промислових і торгових палат, Закони про торгові і промислові палати, Закон про регулювання підприємств, регіональні Закони про школу, Координаційна угода між регламентом професійної освіти і рамковою навчальною програмою.

У європейських країнах, де впроваджена дуальна освіта близько 40–50% молоді одного року народження навчається за дуальною системою. Дану систему підтримує держава, бізнес, соціальні партнери, освітні заклади, адже вона сприяє зменшенню витрат на підготовку фахівців, забезпечує розробку стандартів якості та моніторингу діяльності коледжів, підтримку осіб з інвалідністю. Підприємство, яке готує студентів до професійної діяльності, отримує значні державні дотації, залучає компетентних випускників, які точно відповідають їх вимогам; економить на витратах, які стосуються підбору персоналу [17].

Очевидно, студентам подобається навчатися за дуальною системою, оскільки основні витрати з професійного навчання несе підприємство. Крім того, на виробництві студенти отримують заробітну плату в розмірі 80 % від зарплати кваліфікованого робітника, а також мають можливість навчатися в реальних умовах виробництва та здобувати професійні навички і вміння для подальшого професійного розвитку.

Система дуальної освіти реалізується через укладання 3-стороннього договору про професійне навчання, який схожий на трудовий договір. У даному договорі вказано про тривалість навчання, початок і кінець навчання, випробувальний термін, право на відпустку, зміст навчання, оплату праці під час навчання, причини розірвання договору. Після завершення навчання випускник отримує три свідоцтва: від освітнього закладу (профшколи), підприємства і визнане державою свідоцтво з професії [17].

У Німеччині якість надання освітніх послуг за дуальною системою контролюється торгово-промисловими палатами та профспілками. Перші – контролюють підприємства щодо навчання, готують інструкторів й персонал, перевіряють і сертифікують підприємства, які готують фахівців за дуальною формою, здійснюють аудит, перевірку виробничого навчання та арбітраж вирішення суперечок між студентом і підприємством, організують проміжні іспити, підтримують підприємства під час пошуку здобувачів освіти. А другі – узгоджують оплату

студентів, здійснюють моніторинг виробничого навчання, беруть участь у розробці стандартів, роботі екзаменаційних комісій [17].

В Україні лише у 2015 році, у відповідь на Наказ МОН України від 16.03.2015 р. № 298, був проведений експеримент із запровадження дуальної системи освіти. Спочатку дуальна освіта вважалася ефективною лише для підготовки здобувачів закладів професійно-технічної освіти. Першими участь в експерименті взяли: Навчально-методичні центри професійно-технічної освіти у м. Київ, Львівській та Запорізькій областях, Вище професійне училище № 33 м. Київ, Львівське вище професійне художнє училище, ДНЗ «Запорізьке машинобудівне вище професійне училище» [10]. Експеримент показав позитивні результати. Майже всі здобувачі, які навчалися за дуальною формою, були працевлаштовані, а якість професійної підготовки значно підвищилася. Попри це, пілотні заклади оптимізували співпрацю з роботодавцями та зекономили на оплаті комунальних послуг і витратних матеріалах [12].

Значним досягненням після проведення експерименту стало розширення переліку професій для здобуття освіти за дуальною формою, розроблено 19 проєктів освітніх стандартів на основі компетентнісного підходу та блочно-модульної побудови навчального процесу [3].

У Середньостроковому Плані пріоритетних дій Уряду до 2020 року підкреслено, що для оновлення професійно-технічної освіти необхідно створити сприятливі умови для підготовки на належному рівні конкурентоспроможних робітничих кадрів, які заповнять вакантні посади та зменшать кадровий дефіцит в Україні та забезпечити рівний доступ до професійно-технічної освіти [15]. Тут мається на увазі і запровадження дуальної освіти.

Тож від самого початку дуальна освіта вважається ефективною для прикладних спеціальностей, пов'язаних з виробництвом. Медсестринський догляд передбачає численні послуги, які надає медсестринський персонал, і тому ця професія також виграє від застосування загальних ідей дуальної освіти.

Важливим кроком запровадження дуальної освіти в Україні стало схвалення Кабінетом міністрів України Концепції підготовки фахівців за дуальною формою здобуття освіти. Концепція ґрунтується на німецькому досвіді дуальної форми здобуття освіти [16].

Основними проблемами, які зумовлюють причини пошуку нових освітніх форм в Україні, відповідно до Концепції є: відсутність у випускників мотивації до роботи за фахом, низька якість освіти, не-ефективний час для здобуття професійних компетентностей [16].

Появу проблем пов'язують з тривалим впливом наступних факторів:

– неспрямованість формальної освіти на розвиток у здобувачів освіти затребуваних роботодавцями компетентностей. У медсестринстві здатність професійного суб'єкта виконувати функції в межах свого статусу на рівні світових вимог – це компетентність. Тобто статус медсестри має дотримуватися статутних повноважень. У повноваження входять:

- фахові знання, цінності та модель поведінки;
- відсутність можливостей здобуття освіти за межами закладів медсестринської освіти, низький рівень розвитку академічної мобільності;
- недостатній обсяг фінансування закладів медсестринської освіти для створення сучасної матеріально-технічної бази, симуляційних центрів або кабінетів, формування практичних навичок в учасників освітнього процесу за допомогою інтерактивних комп'ютерних програм;
- відсутність у значної частини науково-педагогічних і педагогічних працівників компетентностей, потрібних для формування актуальних практичних навичок у здобувачів медсестринської освіти. У медсестринських освітніх закладах викладачами клінічних дисциплін працюють переважно лікарі, які не знайомі із сучасними тенденціями роботи медсестер. Саме тому досі складно подолати стереотип, що медсестра не лише доглядає хворих, роздає ліки та втішає пацієнтів, а може виконувати низку основних функцій, наприклад, оглядати хворих чи навіть призначати лікування [16].

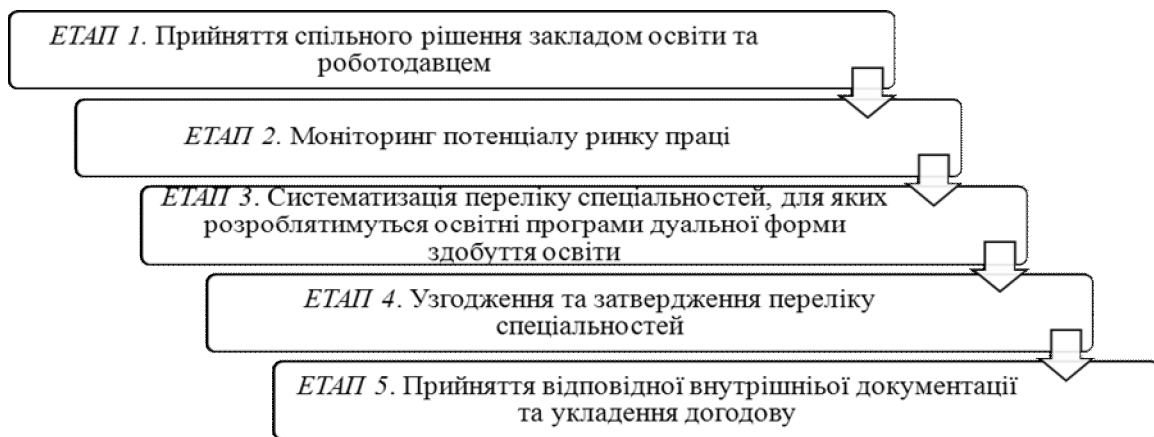

Рис. 1. Етапи запровадження дуальної форми навчання медичних сестер [16]

Першим кроком щодо запровадження дуальної форми навчання медичних сестер має стати спільне рішення закладу освіти та роботодавця (рис.1). Далі необхідно провести моніторинг потенціалу ринку праці, визначити перелік спеціальностей (професій), за якими буде розроблено програму дуальної освіти, затвердити цей перелік, відповідні організаційні документи та укласти договори. Наприклад, тристоронній

договір укладається між студентом, закладом освіти та роботодавцем. За впровадження дуальної форми здобуття освіти має відповідати спеціальний відділ, а для попередження та вирішення проблем, які можуть виникнути в процесі дуальної освіти, важлива постійна комунікація між усіма учасниками освітнього процесу [16].

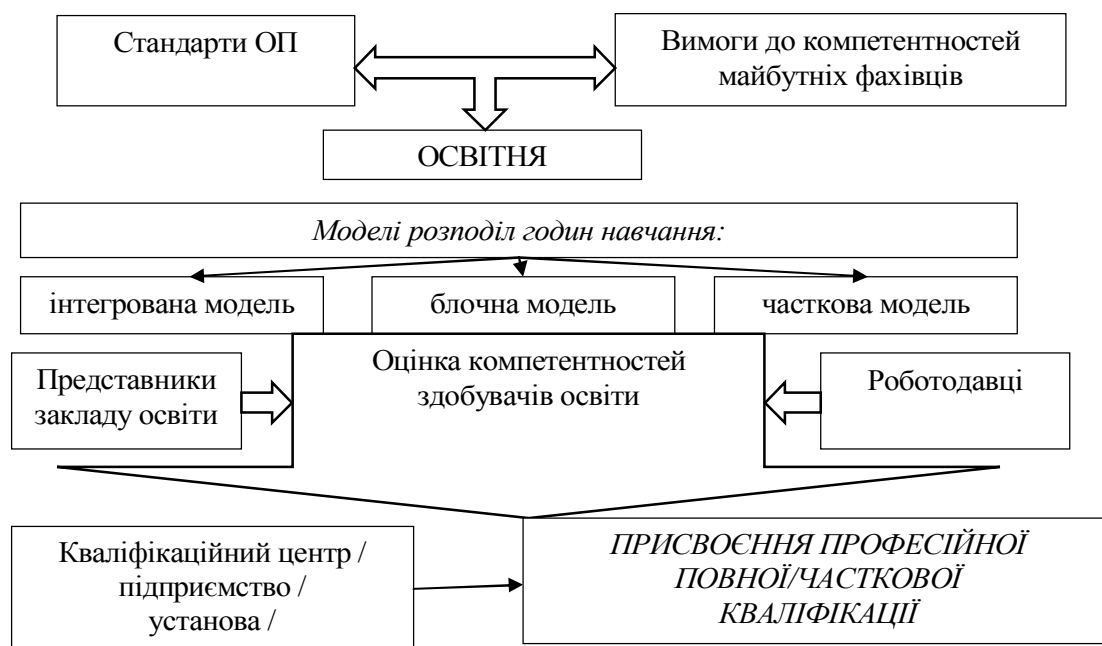

Рис. 2. Реалізація дуального освітнього процесу [16]

Реалізація дуального освітнього процесу (рис. 2) передбачає розробку освітньої програми, що відповідає професійним стандартам та вимогам до компетентностей майбутніх фахівців медсестринства. Розподіл годин практичних та теоретичних занять залежить від особливостей навчання за спеціальністю. Існують три різні моделі щодо розподілу годин та узгодження змісту навчання: інтегрована модель: модель поділеного тижня (кілька днів протягом тижня у закладі освіти, інша частина тижня – на підприємстві); блочна модель: години розподіляються між закладом освіти та підприємством за блоками (2 тижні, місяць, семестр); часткова модель: частина годин практики на підприємстві покривається за рахунок годин навчання у закладі освіти. Представники закладу освіти та роботодавці здійснюють оцінку компетентностей здобувачів освіти [16].

У 2019 році розпочався 4-річний широкомасштабний пілотний проєкт у сфері дуальної освіти, який полягає у відпрацюванні різних моделей дуальної освіти в Україні. Понад 100 роботодавців, представників великого, середнього та малого бізнесу та 44 освітні заклади вищої та фахової передвищої освіти були залучені до експерименту [11]. На

жаль, до експерименту наразі не були залучені медичні та медсестринські освітні заклади. Вважається, що дуальна освіта неефективна для майбутніх лікарів та медсестер: поки вони не стали лікарями та медичними сестрами, лікувати та виконувати маніпуляції не мають права. Проте на початку навчання медсестри могли би працювати молодшими медичними сестрами, тобто санітарками (як відомо, ця посада не потребує медичної освіти), а зі зростанням рівня знань – займати посади медсестер.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Запровадження дуальної системи освіти в медсестринстві дозволить покращити практичну підготовку медперсоналу, привести її у відповідність до запитів практичної медицини та вимог ринку праці; сприятиме модернізації змісту освіти та підвищенню рівня конкурентоспроможності випускників медсестринських освітніх закладів; мотивуватиме здобувачів освіти до навчання.

Серед позитивних моментів дуальної освіти можна виділити активну участь в освітньому процесі не лише представників освітянської спільноти, а й практиків; можливість безпосереднього практичного відпрацювання теоретичних знань на робочому місці; врахування конкретних запитів закладів охорони здоров'я щодо навчання їх працівників.

У відповідь на виклики розвитку медсестринства, впровадження дуальної системи освіти при підготовці сестер/братів медичних доцільно частіше проводити конференції, круглі столи, створювати майданчики для взаємодії між усіма стейкхолдерами, кому важливе медсестринство.

На жаль, на сьогодні відсутня чинна нормативно-правова база, яка би дозволяла запроваджувати систему дуальної освіти в медсестринстві в Україні вже сьогодні, через низку суперечностей. Однак доцільно розробити програму експерименту із запровадження цієї системи у вітчизняну програму підготовки медичних сестер/братів. Метою проведення експерименту в медсестринстві є експериментальна перевірка якості фахової підготовки студентів-медсестер на основі використання елементів дуальної системи навчання. Програма експерименту повинна включати опис комплексу заходів з напрацювання моделей взаємовигідних відносин закладів освіти та роботодавців, нормативно-правове та організаційне забезпечення проведення експерименту, напрацювання моделей та рекомендацій до запровадження дуальної освіти в медсестринстві в Україні. До розробки програми експерименту необхідно залучати науковців, освітян, громадські організації, професійні асоціації, об'єднання роботодавців.

За результатами проведеного експерименту можна дослідити вплив дуальної освіти на компетентності медичних сестер/братів. Раніше подібні дослідження у медсестринстві не проводилися.

Список використаної літератури

1. Ажажа М. А. Управління процесом упровадження дуальної освіти в професійну підготовку майбутніх фахівців. *Публічне управління та митне адміністрування*. 2019. № 1(20). С. 14–24. URL: <http://212.1.86.13/jspui/bitstream/123456789/3564/1/2%3D14-24.pdf>.
2. Довгенко Я., Яременко Л., Яременко, Ю. Впровадження дуальної освіти у виші: переваги та ризики. *Економіка та суспільство*. 2021. Вип. 2(28). DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-28-29>.
3. Дуальна освіта. Сайт МОН України. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/profesijno-tehnichna-osvita/dualna-osvita?=&print>.
4. Дуб Н. Є., Нечипор Н. О., Головач М. І. Дуальна освіта: засіб реалізації практичної підготовки сестер медичних. Молодий вчений модерну – фундамент розвитку освіти, науки та бізнесу в Україні: матеріали II Всеукраїнської науково-практичної онлайн-конференції (25 листопада 2020 року, м. Дніпро). Дніпро: КЗВО «ДАНУ» ДОР», 2020. С. 61–64.
5. Закон України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 р. № 1556-VII. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.
6. Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.
7. Закон України «Про фахову передвищу освіту» від 06.06.2019р. № 2745-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2745-19#Text>.
8. Кравченко О. Дуальна освіта в Україні: від концепції до практики. *Молодий вчений*. 2021. Вип. 2(90). С. 64–69. URL: <https://www.molodyivchenyi.ua/index.php/journal/article/view/373>.
9. Марценюк Л. В., Груздєв О. В. Дуальна освіта як засіб ефективного поєднання теорії та практики. *Економіка та держава*. 2021. № 3. С. 58–65. DOI: 10.32702/2306-6806.2021.3.58.
10. Наказ МОН України «Про проведення дослідно-експериментальної роботи на тему: «Професійна підготовка кваліфікованих робітників з використанням елементів дуальної системи навчання» на базі закладів професійно-технічної освіти» від 16.03.2015 р. № 298. URL: <http://old.mon.gov.ua/files/normative/2015-04-17/3825/nmo-298-1.pdf>.
11. Наказ МОН України «Щодо запровадження пілотного проекту у закладах фахової передвищої та вищої освіти з підготовки фахівців за дуальною формою здобуття освіти» від 15.10.2019 р. № 1296. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/shodo-zaprovadzheniya-pilotnogo-proektu-u-zakladah-fahovoyi-peredvishoyi-ta-vishoyi-osviti-z-pidgotovki-fahivciv-za-dualnoyu-formoyu-zdobuttya-osviti>.
12. Нікітіна Г. Що таке дуальна освіта і чи справді це «добре забуте старе»? URL: <https://sukhari.com.ua/shho-take-dualna-osvita-i-chi-spravdi-tse-dobre-zabute-stare.html>.

13. Олеськова Г.Г. (2018). Академічна освіта сестринського персоналу Німеччини: реалії сьогодення і перспективи. *Медична освіта*. 2018. № 4. DOI: <https://doi.org/10.11603/me.2414-5998.2017.4.8342>.

14. Олеськова Г. Г. Фахова підготовка сестринського персоналу в системі професійної медичної освіти Німеччини: дис. ... д-ра філософії: 015. Хмельницький: ХНУ, 2020. 408 с.

15. Розпорядження Кабінету Міністрів України «Середньостроковий план пріоритетних дій Уряду до 2020 року» від 3 квітня 2017 р. № 275-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/275-2017-%D1%80#n10>.

16. Розпорядженням Кабінету Міністрів України «Концепція підготовки фахівців за дуальною формою здобуття освіти» від 19 вересня 2018 р. № 660-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/660-2018-%D1%80#Text>.

17. Савченко І. Методологічні підходи і організаційні особливості підготовки кваліфікованих робітників в умовах дуальної системи професійної освіти: досвід країн Євросоюзу та перші етапи реалізації в Україні. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/pto/dualna/7-savchenko-170217.pdf>.

Holovchak Mariia Ihorivna

*graduate student
of the Lviv Polytechnic National University
ORCID: 0000-0002-9890-6948
e-mail: mariia.i.holovchak@lpnu.ua*

Dub Nataliia Yevstakhiivna

*PhD in Public Administration,
Dean of the Department,
Andrey Krupynsky Lviv Medical Academy
ORCID: 0000-0001-6193-9407
e-mail: oak_an@ukr.net*

DUAL EDUCATION IN NURSE TRAINING: INTERNATIONAL PRACTICE AND IMPLEMENTATION PROSPECTS IN UKRAINE

Problem statement. A lack of professional practicing in the course of studies was identified by nursing students, educators, practitioners and other stakeholders as one of the main challenges in higher and continuous nursing education. Quite often, graduates of nursing colleges, institutes and academies come to work without stable practical skills. After all, nursing curriculum focuses mostly on teaching in a speculative, abstract manner. As of February 24, 2022, in connection with the full-scale invasion of the Russian Federation on the territory of Ukraine, nursing students are actually deprived of the opportunity to work at the patient's bedside, develop practical skills in a real environment. The inconsistency of the education content and educational paradigm in Ukraine with the most recent world trends in nursing and current health care needs is a concern to be addressed.

The solution of the stated problem can be achieved through introducing a system of dual nursing education based on equal and responsible partnership between nursing educators and practitioners.

Analysis of the latest literature on the issue raised in the article shows a strong interest of Ukrainian scientific community in many dual education concepts, including nursing.

The problem of introduction and peculiarities of dual education is addressed in the papers of G.G. Oleskova, M.A. Azhazhi, Y.O. Dovgenko, L.I. Yaremenko, Y.V. Yaremenko, O.L. Kravchenko, L. V. Martsenyuk and O. V. Gruzdev.

However, despite a significant number of research papers highlighting various problematic aspects of the dual education system, the research of dual education during the training of nurses has been covered inadequately.

Presenting main material. The term of «dual system» comes from the Latin «dualis», double. This system, which provides for the coordinated interaction of the educational and industrial spheres in the training of qualified personnel of a certain profile within the framework of organizationally different forms of training was developed in the mid-60s of the last century in the Federal Republic of Germany (FRG). Subsequently, this system was adopted by Canada, Austria, Switzerland, and other countries.

The development of the dual education system in Ukraine was commenced in 2015. Since the very beginning, dual education has been considered effective for applied specialties related to production. Nursing care can be interpreted as the production of a certain list of services by nursing staff, and therefore the dual education system can be applied to the training of nurses.

The first step in introducing the dual form of nursing education should be a joint decision made by the educational institution and the employer. Next, it is required to monitor the labor market potential, determine the list of specialties (professions) for which educational programs of the dual form of education will be developed, approve their list, adopt relevant internal documents, and conclude relevant agreements.

The implementation of the dual educational process involves the development of an educational program meeting professional standards and requirements for the competencies of future nursing professionals.

Conclusions and prospects for further research. The introduction of a dual education system in nursing will improve the practical training of nursing staff, align the same with the practical medicine standards and the labor market requirements, contribute to the updating of academic content, increase the competitiveness of graduates of nursing educational institutions, as well as encourage students to study.

In response to the challenges of nursing development, to promote the introduction of a dual education system in the training of nurses, it is advisable to hold more conferences and round tables, as well as create platforms for interaction between all stakeholders who care about nursing.

Keywords: education; dual education; practical training; nursing.

References

1. Azhazha, M. A. (2019). Upravlinnia protsesom uprovadzhennia dualnoi osvity v profesiinu pidgotovku maibutnikh fakhivtsiv. *Publichne upravlinnia ta mytne administruvannia*. № 1(20). S. 14–24. URL: <http://212.1.86.13/jspui/bitstream/123456789/3564/1/2%3D14-24.pdf>.
2. Dovhenko, Ya., Yaremenko, L., & Yaremenko, Yu. (2021). Vprovadzhennia dualnoi osvity u vyshi: perevahy ta ryzyky. *Ekonomika ta suspilstvo*, (28). DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-28-29>.

3. Dualna osvita. Sait MON Ukrainy. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/profesijno-tehnichna-osvita/dualna-osvita?=&print>.

4. Dub, N. Ye., Nechypor, N. O., Holovchak, M.I. (2020). Dualna osvita: zasib realizatsii praktychnoi pidhotovky sester medychnykh. *Molodyi vchenyi modernu – fundament rozvytku osvity, nauky ta biznesu v Ukraini: materialy II Vseukrainskoi naukovo-praktychnoi onlain-konferentsii (25 lystopada 2020 roku, m. Dnipro)*. Dnipro: KZVO «DANO» DOR». S. 61–64.

5. Zakon Ukrainy «Pro vyshchu osvitu» vid 01.07.2014 r. № 1556-VII. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.

6. Zakon Ukrainy «Pro osvitu» vid 05.09.2017 r. № 2145-VIII. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.

7. Zakon Ukrainy «Pro fakhovu peredvyshchu osvitu» vid 06.06.2019r. № 2745-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2745-19#Text>.

8. Kravchenko, O. (2021). Dualna osvita v Ukraini: vid kontseptsii do praktyky. *Molodyi vchenyi*, (2 (90)), 64–69. URL: <https://www.molodyivchenyi.ua/index.php/journal/article/view/373>.

9. Martseniuk, L. V., Hruzdiev, O. V. (2021). Dualna osvita yak zasib efektyvnoho poiednannia teorii ta praktyky. *Ekonomika ta derzhava*. № 3. S. 58–65. DOI: 10.32702/2306-6806.2021.3.58.

10. Nakaz MON Ukrainy «Pro provedennia doslidno-eksperymentalnoi roboty na temu: «Profesiina pidhotovka kvalifikovanykh robitnykiv z vykorystanniam elementiv dualnoi systemy navchannia» na bazi zakladiv profesiino-tehnichnoi osvity» vid 16.03.2015 r. № 298. URL: <http://old.mon.gov.ua/files/normative/2015-04-17/3825/nmo-298-1.pdf>.

11. Nakaz MON Ukrainy «Shchodo zaprovadzhennia pilotnoho proiektu u zakladakh fakhovoi peredvyshchoi ta vyshchoi osvity z pidhotovky fakhivtsiv za duanoiu formoiu zdobuttia osvity» vid 15.10.2019 r. № 1296. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/shchodo-zaprovadzhennya-pilotnogo-proiektu-u-zakladah-fahovoyi-peredvishoyi-ta-vishoyi-osviti-z-pidgotovki-fahivciv-za-dualnoyu-formoyu-zdobuttya-osviti>.

12. Nikitina, H. Shcho take dualna osvita i chy spravdi tse «dobre zabute stare»? URL: <https://sukhari.com.ua/shho-take-dualna-osvita-i-chi-spravdi-tse-dobre-zabute-stare.html>.

13. Oleskova, H. H. (2018). Akademichna osvita sestrynskoho personalu Nimechchyny: realii sohodennia i perspektyvy. *Medychna osvita*, (4). DOI: <https://doi.org/10.11603/me.2414-5998.2017.4.8342>.

14. Oleskova, H. H. (2020). Fakhova pidhotovka sestrynskoho personalu v systemi profesiinoi medychnoi osvity Nimechchyny: dys. ... d-ra filosofii: 015. Khmelnytskyi: KhNU. 408 s.

15. Rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy «Serednostrokovyi plan priorytetnykh dii Uriadu do 2020 roku» vid 3 kvitnia 2017 r. № 275-r. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/275-2017-%D1%80#n10>.

16. Rozporiadzhenniam Kabinetu Ministriv Ukrainy «Kontseptsiiia pidhotovky fakhivtsiv za dualnoiu formoiu zdobuttia osvity» vid 19 veresnia 2018 r. № 660-r. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/660-2018-%D1%80#Text>.

17. Savchenko, I. Metodolohichni pidkhody i orhanizatsiini osoblyvosti pidhotovky kvalifikovanykh robitnykiv v umovakh dualnoi systemy profesiinoi osvity: dosvid krain Yevrosoiuzu ta pershi etapy realizatsii v Ukraini. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/pto/dualna/7-savchenko-170217.pdf>.